

УДК 7.02/ 76(477)

Мар'ян **Бесага**кандидат мистецтвознавства, доцент,
Львівської національної академії мистецтв

Художньо-стилістичні особливості графіки Дмитра Парути початку XXI ст.

Анотація. Аналізуються художні особливості графіки Дмитра Парути початку XXI століття. У системі соціокультурних змін що відбулися виокремлено символіку творчого доробку мистця, як засобу впливу на формування духовного та культурного життя сучасного українського суспільства. Дослідження творчого доробку визначеного періоду дозволило висвітлити природу творчого процесу мистця його формування, ідеї та зміст. Окреслено індивідуальну творчу манеру та типологію сюжетів. Оглядаючи графічний доробок Дмитра Парути початку 2000 –х років, одразу помітною є ідейна цілісність із живописними роботами, що у поєднанні підсилює творчу та культурну цінність доробку мистця. Проте у манері композиційного укладу графічних робіт художник більше експериментує, демонструючи свої кращі якості на контрасті щодо робіт періоду 1990-х років. Дмитро Парута створює графіку, зокрема у техніці мецо-тинто та ліногравюри, ілюструючи духовну історію України, розкриває її зміст семантикою знаків. Майстерно оперуючи умовним трактуванням фігур спрощених до знаків та динамічною плямою художник збагачує творчий доробок працями у техніці акватинто. Наче відновлюючи часовий простір в українському мистецтві виникають роботи наповнені універсальністю власного стилю із тісним зв'язком з народним примітивом «Дземброня» (2010 р.). Гармонія та стихія сили, що є символом єднання з природою та духовним живим зв'язком життєвого й творчого шляху митця втілена в акватинті «Річка Рось» (2013 р.). Комбінаторика виражальних засобів є свідомо формалізована і створює можливість розширення співвідношень площин, ліній, тону, демонструє професійність підходу. Творча інтуїція митця в межах задач, які ставить перед собою, спонукає лише до вибору жанру майбутньої роботи. Стиль виконання, його чистота, якому Дмитро Парута надає вагоме

значення, можна відстежити на стадіях розвитку пошукового рисунка. Сміливими є олівцеві рисунки, начебто позбавлені усіляких страхів і наповнені багатством формальних трактувань.

Ключові слова: графіка, рисунок, культура, символ, алегорія, маніфест, діалог

Наповнений насиченими подіями у мистецтві кінець XX століття став періодом несподіванок та певного розгублення. Особливого збентеження додавало настання нового millennium. Шкала змін набирала неабияких обертів у щоденності де мистецтво мало стати свідком свого часу. Однією із характерних рис пошуків митців стане прив'язаність до світу цінностей. Власне мистецтво у всіх своїх проявах та формах стане підтвердженням того, що окремі голоси можуть дійти до істини про світ.

Спантичені теорія та історія мистецтва говорячи про повернення до джерел, часто зрозумілих речей, акцентують на тому, що надає довговічності мистецькому твору. Універсальність переверне ієрархію цінностей, форма визначаючи вартість та якість твору витіснить історію, релігію, міфологію. Важливим і незмінним буде те, що мистці будуть шукати та висвітлювати правду, у вирі подій щоденності чи будучи над прірвою спрямовуючи нас до основних істин.

Оглядаючи графічний доробок Дмитра Парути початку 2000 –х років, одразу помітною є ідейна цілісність із живописними роботами, що у поєднанні підсилює творчу та культурну цінність доробку мистця. Проте у манері композиційного укладу графічних робіт художник більше експериментує, демонструючи свої кращі якості на контрасті щодо робіт періоду 1990-х років. Дмитро Парута створює графіку, зокрема у техніці мецо-тинто та ліногравюри, ілюструючи духовну історію України, розкриває її зміст семантикою знаків. Шлях духовно-естетичних імперативів українства, на думку митця, втілений в авторських композиційних формах («Писанки», 2001р.), які є, за спостереженнями художника, фрагментами писанок і мають у собі прояви зовнішнього простору та внутрішнього світу людини. Ланцюг поєднання минулого і з сьогоденням розвивається і у концептуальній реалізації графічної композиції «Єднання» (2001 р.). Сьогодні з відстані часу в новій історичній ре-

альності ця робота зберігає свою актуальність і набуває нових духовних стимулів. Ліногравюра «Думання» (2000 р.) ілюструє неначе мить виврану з контексту вічного руху, наштовхуючи глядача через символіку жестів рук на взаємо зв'язок ланцюга подій. Діалог, обмін думками, досвідом складова нашого суспільного життя, історії котра закодована у знаках котрі сьогодні важко відгадати через втрачений зв'язок покоління, подекуди перекручений зміст, спотворює реальність спонукаючи зупинитись, подумати. Як оптичний центр композицію наповнює світла постать, котра, як символ, виняток із загалу може доторкнутись до глибин правди минулого, неначе блик сонця на дні ріки часу, стає променем світла життя.

Обравши до висвітлення проблему українського національного відродження, Дмитро Парута акцентує свою увагу на ключових історичних фактах. Ліногравюра «Січові стрільці» (2001 р.) промовисто відкриває сторінки культурної історії України ХХ століття. Найяскравіший приклад національного руху, котрий загрожував планам цілісності російської імперії, художник демонструє нащадкам як великий приклад посвяти. Інтелектуальна спадщина, військовий вишкіл – це приклад новим поколінням якості, що може стати ключем для ствердження сильної нації. Боротьба лицарів, протистояння злу, під різцем Парути розвиває одвічну людську дилему буття. Неначе лицарі на арені у жорстокому герці, ми часто боремося самі з собою, з своїм другим обличчям. Таємничі герої своєї долі, котрі у своїй боротьбі залишаються безіменними. Історія не пам'ятає імен багатьох, котрі так і не здолали на своїй маленькій площі власного его, поступившись у своїх лицарських намірах викликам зовнішнього світу, залишивши у тіні забуті звитяги героїв. Митець послідовно створює серію портретів героїв, котрі не належали до його покоління, портрети тих, котрі випробовували на собі мінливість долі, пізнали надію і відчай, віру, розчарування: тих, кому випало щастя або нещастя протистояти фаталізму цього світу; тих, котрі здолали сумніви і підняли прапор боротьби. Великі і пристрасні силуети, що йшли шляхом правди, доповняють драму відчуттів та думок митця. Постійна боротьба темного і світлого, взірці цілеспрямованості з своєю життєвою реальністю будуть створені рукою митця.

Внутрішню контрастність людської особистості, як протистояння протилежностей, що змішує живе із духом, демонструватиме аркуш «Січові стрільці». Неначе між ніччю і днем, із духом надії і вірою у свободу виринає центральний портрет, який привертає увагу у графічному аркуші. Філософська концепція складної композиції художника чуттєво і з ліричним змістом, як у стрілецьких піснях, розповідає про пориви віри у майбутнє, відкидаючи відчай, перемагаючи сумніви. Дивовижно, але як гірке пророцтво, можливо як передчуття митець ілюструє тих котрі були першими на захисті рубежу України від більшовиків та стануть першими у герці на східному кордоні України сто років по тому. Саме цвіт нації, патріоти, поети, співаки – як Василь Сліпак...

Для Парути роль людини в мистецтві, культурі, в житті не містика, це реальність, рівнодія людських бажань, результат протистояння середовищу. Людина – втілення бунту. Ліногравюра «Протистояння» (2000 р.) загадково, наче глядача театральної мізансцени вводить нас у драматичну подію лицарської сутички. Кожен побачить тут те, що підкаже власна уява. Хтось вболіває за переможеного, інший розділяє радість переможця, та є й ті хто zorganizував це дійство. Купаючись у променях влади покровителі кінця та початку. Межа між протилежними станами і явищами супроводжує людину всюди, від побуту до війни. Лиш впевненість, віра сприятимуть успіху при початку та завершенні справ.

Потрібно також виокремити технічно довершені роботи виконані у техніці мецо-тинто, зокрема портрет «Мирона Яціва» (2000р.). Для митця він є своєрідним символом, втіленням відчуттів сучасника, людини з високим почуттям відданості та гідності, такі портрети створював митець у 1990 –х рр., у техніці ліногравюри. Якщо у попередніх роботах спостерігалась динаміка форм, внутрішня драматургія промовисто збурювала уяву, то цей портрет, протилежність. Довершеність у грі тонів, світла та тіней. Гармонія у ритмах фактур та ліній, м'яке світло спонукає глядача милуватись та вимальовувати ті позитивні риси характеру, яких надав йому вмілою рукою митець. Загалом мецо-тинто, це окрема мова у висловах Дмитра Парути. Навіть репліки на попередні теми тут звучать по особливому. Робота «Єднання» (2001 р.), стає лаконічним про-

довженням гравюри «Думання» маючи відповідь вже у своїй назві. Тут всі постаті світлі та умиро-творені, несуть у собі щось наділене благодаттю, ідеалом якого прагне кожен. Власне на зламі епох настає момент коли відкинута те, що досі прирівнювано з поняттям *sacrum*. Незважаючи на так тяжкі спроби пошуку впродовж століть, це поняття знаходили в краєвиді та навіть в натюрморті. У натюрмортах Парути ми можемо побачити спробу повернути цей природній процес поклоніння найвищим явищам, ідеалам, природі, предметам культу. Саме натюрморти 2004 року виконані митцем у мецо-тинто мають дотик до світу цінностей.

Особливої уваги заслуговує рисункова Шевченкіана, виконана Дмитром Парутою на початку 2000-х р. Митець намагається досягти ефекту злиття із життєвим потоком Тараса Григоровича Шевченка. У 2003 р., перебуваючи у складі мистецько-наукової експедиції слідами Т. Г. Шевченка у Казахстані, художник рисує портрети Кобзаря у властивій поетові манері – прагнення щастя, душевного спокою, що проявляється в тілесній рівновазі. Виразні характерні портрети «На заслання», «Поет і Мангишлацький сад» по-своєму природні, наповнені теплом і симпатією. Індивідуальність людської натури Т. Г. Шевченка у рисунках Парути передано поєднанням чистоти, внутрішньої неповторності духовного життя, осмисленого ставлення до оточення, споглядальності, самопізнання і дієвого потенціалу. Позбавлені невпевненості в майбутньому, портрети Т. Г. Шевченка наповнені цілеспрямованістю індивідуальної сили особистості з виразом бажання вийти за рамки власних інтересів, беручи участь у великих зверненнях. Герой свого часу, Тарас Григорович Шевченко, у будь-якій ситуації зберігає значущість, як і герой Парути, наповнений пристрастю переживань, яка неминуче проявиться в дії, що є природою людей революції, котрі усвідомлюють життя і самих себе. Парута як і багато українців був учасником Помаранчевої революції, Майдану котрі стали символом протистояння, викликом власному я, що було основним мотивом його творчих пошуків, правдою його творів. Так, понад часовий діалог відбувся, та не відбулося єднання. Історія, міфологія, релігія, філософія мистецтва творять життя людини та таємниця *sacrum* розкривається тільки у співвідношенні.

Рисунки митця періоду 2000-х, будучи самостійними довершеними творами, мають також підготовчий характер як до графічних, так і живописних робіт, тим самим становлячи єдине ціле в системі взаємодії пошуку художньої форми. Шукаючи спорідненість із власною натурою, художник підбирає мотиви, з якими відчуває ментальний зв'язок. Оперує експресіоністичними прийомами. Неабиякий темперамент і талант допомагають художнику одразу схопити настрої сюжету. До певної міри рисунки виконують антропологічну роль, маючи формальне забарвлення. Характерні особливості, точні, подекуди загострені, будуть використані в образних рішеннях живописних полотен у ролі питомої ознаки авторської методології. Комбінаторика виразальних засобів є свідомо формалізована і створює можливість розширення співвідношень площин, ліній, тону, демонструє професійність підходу. Творча інтуїція митця в межах задач, які ставить перед собою, спонукає лише до вибору жанру майбутньої роботи. Стиль виконання, його чистота, якому Дмитро Парута надає вагоме значення, можна відстежити на стадіях розвитку пошукового рисунка. Сміливими є олівцеві рисунки, начебто позбавлені усіляких страхів і наповнені багатством формальних трактувань. Воля до відкриття навколишнього світу, ставлення до нього виявляються в багатстві мистецьких рішень, подекуди несподіваних сюжетів у концептуальній стильовій модифікації, як-от зображення сцен буденної роботи карпатських селян чи самих краєвидів Карпат. Охоплюючи проникливим аналізом довкілля через образне мислення та алегоричність композицій, художник розкриває духовно-етичну атмосферу свого часу. Своєрідно митець вводить глядача в атмосферу українських Карпат, наче відкриває двері у таємниче. В образній мові двері для митця мають особливе, сакральне значення. Якимось по-особливому художник звертає на них увагу, малюючи кожну карпатську гражду. Відкриті або із прозорими скляними шибамі, вони запрошують і спонукають заглянути у внутрішній теплий світ господи «Дземброня» (2010 р.). Символічно запрошуючи у свій світ Карпат, митець символічно демонструє зміну часу, протиставляючи минулому відкритість сьогодення. Залишені обабіч на подвір'ї драбини в авторських композиціях додають глибшого значення руху. Кілька

рисунків художник виконує з присьб, гармонійно поєднуючи ритми зрубу та господарського життя горців. Можливо часом виходячи поза дійсність з нотами гротеску митець відображає дух побуту. Естетичні уявлення та мета спонукають шукати чітку творчу стратегію. Парута звертається до тем які утверджують його працю. Рисунок «Гаварецький майстер» (2010 р.) відкриває міні простір майстра який зосередився над своєю творчою роботою. Лаконічний, гармонійний із зовнішнім світом інтер'єр є природнім у цілісному укладі естетичних уявлень Парути. Вінцем праці людини є витвір мистецтва, що є тональною домінантою у композиційній структурі аркуша. Праця, як мандрівка, як реальність, зіставлення з релігійним культом та національним ідеалом стають основою світогляду мистця. Майже сакральна тема «Жнива» (2010 р.) виконана кольоровими олівцями підпорядкована строгим композиційним канонам має характер літературно-асоціативного твору де метафоричну візуалізацію надбудовує сам глядач. Понадчасовий творчий діалог провадить автор переносячи нас у площину культурних символів в серії рисунків «Зима в Лаврові». Чуття узагальнення, яке панує у композиціях надає візії реальності та виразності символу. Один із найдавніших монастирів України, за легендою в якому похований князь Галицько-Волинського князівства, Лев Данилович, відвідували у пошуках духовного зв'язку: Іван Франко, Михайло Грушевський та інші провідні діячі української культури та науки. Властиво митець веде нас стежками власної сформованої ідеологічної програми зосереджуючи увагу на духовних джерелах. Майстерно оперуючи умовним трактуванням фігур спрощених до знаків та динамічною плямою художник збагачує творчий доробок працями у техніці акватинто. Наче відновлюючи часовий простір в українському мистецтві виникають роботи наповнені універсальністю власного стилю із тісним зв'язком з народним примітивом «Дземброня» (2010 р.). Гармонія та стихія сили, що є символом єднання з природою та духовним живим зв'язком життєвого й творчого шляху митця втілена в акватинті «Річка Рось» (2013 р.). Півтони, сріблясті з розмаїтим декором, подекуди природних фактур, інколи продиктовані самою природою укладів рослин, квітів, дерев збагачують нові ліногравюри митця «Криворівня»

(2016 р.). Художник милується красою природи і вміло поєднує площини – білі і темні – мереживом розмаїтих варіацій. Тут графічна лінія грає з глядачем. Часом гостра і чітка, часом вільна, як думка митця. Як орнамент тканих килимів, котрі у творчій сім'ї дарують світу дочка та дружина, митець влітає історію життя народу, його традицію, долю, пісні. Герої Івана Франка мандрують стежками ліногравюр «Криворівня І.Франка» та «Криворівня І.Франка 2» (2016 р.), шукаючи свою лінію долі. Центром композицій є церква, зведена людськими руками, як артефакт сукупності примноження дарованих талантів та невтомної праці поколінь. Як центр єднання людської долі та продовження благословення життя. Сакральність світу, як Божий задум тісно перепилися із національним світоглядом митця. Лінія, як струмок гуцульської різьби, плыве, живо вимальовуючи орнаментику діалогів на графічному аркуші «Гуцульський ярмарок» (2015 р.), що будує нові діалоги, виношує нові ідеї. У мистецтві, яким ми оточені, творчість Дмитра Парути є маніфестом раціонального романтизму. Люди, народжені, щоб підносити з руїн націю, ніколи не будуть зупинені жодними перешкодами. Правда і поезія творчості Дмитра Парути повинні дивувати й освітлювати цей світ як новими ідеями так і давно забутими істинами.

1. Боднар І. Дмитро Парута. *Дзвін*. 1993. № 1. С.46–52
2. Коваль Я. Притишена хода Д. Парути. *Дзвін*. 2010. № 5. С. 167–168.
3. Козак Н. Графіка Д. Парути у Національному музеї. *Соціал-Націоналіст*. 1994. 17 груд.
4. Українське мистецтво : навч. посіб. : у 3 ч. / Д.П. Кривавич, В. А. Овсійчук, С. О. Черепанова. Львів : Світ, 2005. Ч.3. 268 с.
5. Криворучко О. Друкована графіка. Чернівці : ТОВ ДрукАрт, 2011. 88 с.
6. Лагутенко О. Українська графіка ХХ століття. *Образотворче мистецтво*. 2000. № 1. 2. С. 56–59.
7. Сидор О. Клуб українських митців. *Образотворче мистецтво*. 1990. № 6. С. 1–2.
8. Сидор О. Проект «Останні романтики». Київ : Арт-Україна, 2007. 134 с.
9. Сидоренко В. Всеукраїнське трієнале. Графіка – 97. Київ : Оранта, 1997. С–5.
10. Чорна О. Наодинці із всесвітом. *Західна Україна*. 1991. № 2. С. 3

11. Яців Р. Львівська графіка 1945 – 90 років: традиції та новаторство. Київ : Наук. думка, 1992. 120 с.
12. Яців Р. Вкорінений у рідну землю. *Неділя*. 1993. № 5. С. 4-34.

ANNOTATION

Maryan Besaha. Artistic and stylistic features of graphics Dmytro Paruta at the beginning of the XXI century. The artistic features of Dmytro Paruta's graphics of the beginning of the XXI century are analyzed. In the system of socio-cultural changes that have taken place, the symbols of the artist's creative work as a means of influencing the formation of the spiritual and

cultural life of modern Ukrainian society. The study of the creative work of a certain period allowed to highlight the nature of the creative process of the artist, its formation, ideas and content. The individual creative manner and typology of plots are outlined.

Key words: graphics, drawing, culture, symbol, allegory, manifesto, dialogue.